

Α' ΚΕΙΜΕΝΟ

Τα μολυβένια στρατιωτάκια

Β' ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Ομοιόπτωτοι και ετερόπτωτοι προσδιορισμοί με ουσιαστικά

Γ' ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟ. ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ

Ουσιαστικά παράγωγα από ουσιαστικά: εθνικά, επαγγελματικά, οικόγενειακά, ανδρωνυμικά.

Δ' ΕΚΦΡΑΣΗ – ΕΚΘΕΣΗ

Παιχνίδια – δώρα

Α' 1. Τα μολυβένια στρατιωτάκια

Ύστερα έπαιζε πολλή ώρα με τα μολυβένια στρατιωτάκια κι ήτανε πάλι ολόκληρες ιστορίες, πόλεμοι, πολιορκίες, κατασκοπείες, τουφεκισμοί των προδοτών, διωγμοί των νικημένων. Στο τέλος γινότανε μεγάλη παρέλαση με σημαίες επικεφαλής, νικητές και νικημένοι στην ίδια γραμμή. Εμπρός πήγαιναν οι εύζωνες, [...] οι Σκότοι φουστανελάδες με τις πίπιζες, η βασιλική φρουρά της Αγγλίας με τους πελώριους τριχωτούς σκούφους, οι πεζοναύτες ντυμένοι μαβιά, τέλος το ιππικό, οι Γάλλοι δραγόνοι* με θώρακα και περικεφαλαία, οι Γερμανοί ουλάνοι** με τα άσπρα. Ο Λεωνής ήταν ο αρχιστράτηγος, είχε το γενικό πρόσταγμα. Φορούσε την περικεφαλαία του και το σπαθί του, έπαιζε τύμπανο κι έκανε κι αυτός παρέλαση γύρω στην κάμαρα. Ήτανε και κάμποσα στρατιωτάκια που τους είχε πέσει το κεφάλι τους κι έμπαιναν κι αυτά στη γραμμή κι ήτανε πολύ αστείο να τα βλέπεις να κάνουνε παρέλαση με δίχως κεφάλι. Όλο αστεία πράματα συνέβαιναν.

Γ. Θεοτοκά, Λεωνής. Απόσπασμα

2. Παρατηρήσεις στο κείμενο

- α. Τι αναπαριστάνει ο Λεωνής παίζοντας με τα μολυβένια στρατιωτάκια;
- β. Πώς φαντάζεσαι τους εύζωνες, τους Σκότους φουστανελάδες, τους Γάλλους δραγόνους;
- γ. Ποιος ήταν ο ρόλος του Λεωνή στο παιχνίδι; Γιατί;

* δραγόνας: ιππίας του ελαφρού ιππικού σε χώρες της Ευρώπης.

** ουλάνος: λοχιοφόρος ιππίας σε παλιότερους ευρωπαϊκούς στρατούς.

Β' Ομοιόπτωτοι και ετερόπτωτοι προσδιορισμοί με ουσιαστικά

1. Ομοιόπτωτοι προσδιορισμοί με ουσιαστικά (ΟΣα+ΟΣβ) ΝΕΣ σελ. 34-38.

α. ΟΣα ΟΣβ
Ο Κώστας, ο θερμαστής, ρώτησε το σύντροφό του: «Δε μου λες, πατριώτη, θα έχουμε το βράδυ καταιγίδα;»

A. Καρκαβίτσας

ΟΣα ΟΣβ
β. Ήτανε πάλι ολόκληρες ιστορίες, πόλεμοι, πολιορκίες, κατασκοπίες...

► (1) Στις παρακάτω φράσεις βάλε σε πλαίσιο τα ονοματικά σύνολα ΟΣα στα οποία αναφέρονται άμεσα τα ΟΣβ.

ΟΣβ
Στερήθηκα τα πάντα: το σινεμά, το ποδόσφαιρο

ΟΣβ
Μίσευε κι ο καπετάν Καλιγέρης, ο θείος μας, για τη Μαύρη Θάλασσα.

Τέλος μακριά σέρνει λαλιά, σαν το πεσούμενο άστρο.

ΟΣβ
τρανή λαλιά, τρόμον λαλιά, ρητή κατά το κάστρο.

Δ. Σολωμός

Πρόσεξε τη σχέση ανάμεσα στα ΟΣα και ΟΣβ. Πού ταιριάζει περισσότερο η ανάλυση του ΟΣβ σε αναφορική πρόταση και πού η επεξηγηματική λέξη «δηλαδή»;

π.χ. Ο Κώστας ο θερμαστής : που ήταν θερμαστής

Ήτανε πάλι ολόκληρες ιστορίες, πόλεμοι, πολιορκίες, κατασκοπίες... : δηλαδή πόλεμοι, πολιορκίες, κατασκοπίες...

(2) α) Να συστοιχίσεις τις φράσεις της στήλης Α' με τις φράσεις της στήλης Β'

Στήλη Α'

Στήλη Β'

1. Ο εθνικός μας ποιητής,
2. Ήταν η Γοργόνα,
3. Αυτός είναι ο διευθυντής του νοσοκομείου,
4. Ο Ριχάρδος ο Λεοντόκαρδος,
5. Κάθεται στη συνοικία
6. Αυτή ήταν πάντα η μεγάλη του επιθυμία,
7. Ο χρόνος,
8. Επιτέλους πραγματοποιήσε αυτό που ονειρευόταν χρόνια.

1. «Ευαγγελισμός».
2. να γίνει γιατρός.
3. του Αλεξάνδρου η αδελφή, που έκλεψε το θάνατο νερό.
4. ο Σολωμός, γεννήθηκε στη Ζάκυνθο.
5. ο βασιλιάς της Αγγλίας, κατέλαβε την Κύπρο.
6. ο μεγάλος γιατρός, του απάλυνε τον πόνο.
7. να αγοράσει ένα σπιτάκι με κήπο.
8. Άγιοι Θεόδωροι.

β) Έχεις παρατηρήσει ότι τα ΟΣβ βρίσκονται συνήθως στην ίδια πτώση με τα ΟΣα. Σε ειδικές όμως περιπτώσεις μπορούν να βρίσκονται και σε άλλη πτώση. Να το επισημάνεις αυτό σε μερικά από τα προηγούμενα παραδείγματα.

γ) Μερικές φορές, αντί για ΟΣβ υπάρχει ένα ΡΣ (ρηματικό σύνολο). Να το επισημάνεις αυτό σε μερικά από τα προηγούμενα παραδείγματα.

δ) Η σχέση που υπάρχει ανάμεσα σε ΟΣα και ΟΣβ μπορεί να υπάρχει και σε άλλου είδους σύνολα. Να το επισημάνεις αυτό σε μερικά από τα προηγούμενα παραδείγματα.

Στίξη

■ Το ΟΣβ που προσδιορίζει το ΟΣα μπαίνει μέσα σε κόμματα.

► Να βάλεις τα κόμματα στα παρακάτω παραδείγματα.

α. Ήρθε κι ο πάτερ Νικάνορας ο ιερομόναχος από τη Μονή του Παντοκράτορα.

β. Άλλοι πάλι ήταν ντυμένοι αρχαίοι Έλληνες Θεμιστοκλής Ευρυβιάδης Αχιλλέας Τειρεσίας Επαμεινώνδας.

Φ. Κόντογλου

γ. Στη μέση καθόταν στο χρυσό θρόνο ο Δίας ένας θεόρατος άντρας βαστώντας στο ένα χέρι το σκήπτρο και στο άλλο τον ουρανό.

Φ. Κόντογλου

δ. Οι προσωπίδες ήταν ζωγραφισμένες από ένα σπουδαίο ζωγράφο το Γιώργη Αγραφιώτη που πήρε βραβείο στο Βουκουρέστι.

Φ. Κόντογλου

2. Ετερόπρωτοι προσδιορισμοί (ΝΕΣ σελ. 38-40)

α. Σε πτώση γενική

1. Πολύ συχνά στο λόγο κοντά σ' ένα ουσιαστικό βρίσκεται κι ένα άλλο που το προσδιορίζει σε πτώση γενική. Τη γενική αυτή (που μπορεί να παίρνει διάφορες σημασίες, να δηλώσει σε ποιον ανήκει κάτι, το τμήμα ενός συνόλου, μια ιδιότητα κ.ά.) μπορούμε να την ονομάσουμε **γενική προσδιοριστική**.

Σχηματίζεται δηλαδή: ένα ονομαστικό σύνολο που αποτελείται από:

ΟΣ → ουσιαστικό + ουσιαστικό (σε πτώση γενική)

ΟΣ → τα βιβλία + του Κώστα

► (1) Να αντικαταστήσεις στα ονομαστικά σύνολα, που υπογραμμίζονται, τις γενικές προσδιοριστικές είτε με ΡΣ (αναφορικές προτάσεις) είτε με ΠΣ (προθετικά σύνολα) είτε με επιθετικούς προσδιορισμούς. π.χ. Το ποτήρι που ήρθε από το χωριό και όχι του κρασιού. Τα ποτήρια για το νερό. → Τα ποτήρια που ήρθε από το χωριό είναι συνήθως απλοί. Οι άνθρωποι που ζουν στο χωριό. → Οι άνθρωποι που ζουν στο χωριό αντήχησε στην ερημιά. Μια αγωνιώδης κραυγή.

– Οι άνθρωποι που ζουν στο χωριό βρίσκονται στην άκρη του χωριού.

– Κουβαλούσε πάντα μαζί του ένα βιβλίο.

– Η χαρά της ήταν μεγάλη.

– Το ποτήρι που ήρθε από το χωριό είναι πολύ μεγάλο.

– Η ομολογία του ως ενόχου ήταν ο μόνος λόγος του από βαρύτερη ποινή.

– Η φράση του Αλέξανδρου ήταν η τελευταία των αμυντικών πολέμων των Ελλήνων εναντίον των Περσών.

– Το βιβλίο που ήρθε από το χωριό διδάσκεται στη Β' τάξη του Γυμνασίου.

– Φορούσε ένα παλτό με το χρώμα του.

– Είναι κάποιος που λατρεύει και έχει μια πολύ πλούσια βιβλιοθήκη.

(2) Πρόσεξε τα παρακάτω παραδείγματα και δώσε τις φράσεις, που υπογραμμίζονται με ονομαστικό σύνολο που αποτελείται από **ουσιαστικό+γενική προσδιοριστική**. π.χ.: Ο Τζωρτζιανός είναι ο πιο σημαντικός Ελληνοεραστής είναι από τα πιο σημαντικά έργα της κρητικής λογοτεχνίας. Ο Ερωτόκριτος του Βιτσέντζου Κορνάρου.

– Αγόρασε μια παλαιά και πολύ βιβλιοθήκη από το χωριό.

– Είχε κάποιος που τον λατρεύει.

– Αγόρασε ένα παλτό με το χρώμα του.

– Άλλοι εργάζονται σε κάποια εργασία και άλλοι σε δουλειές της ημέρας.

– Αναγκάστηκε να δεχτεί από ευγένεια κάποιος που τον λατρεύει.

– Η λέξη, η γενναία η η κλιτύς σου, δεν παραδόθηκε στους Τούρκους, αναφέρει το σχετικό δημοτικό τραγούδι.

– Εμείς, να γυρνάμε και τον αέρα Γης, καθόμασταν γύρω της για να ακούσουμε το παραμύθι της.

2. α. Έμειναν έκπληκτοι από την αλλαγή του καιρού.

β. Χαρακτήριστηκε η αλλαγή της πόλης.

γ. Η αφαίμαξη της καρδιάς του μεγάλωσε μετά τις τελευταίες στενοχώριες που τον βρήκαν.

δ. Ακούγεται η αφαίμαξη του τρένου.

ε. Στα ακριτικά φυλάκια υπηρετούν οι στρατιώτες,

π. Οι φρουροί των συνόρων.

Στα παραπάνω ονομαστικά σύνολα να μετατρέψεις το ουσιαστικό που υπογραμμίζεται σε ρήμα στο οποίο η γενική του ονομαστικού συνόλου να γίνεται υποκείμενο ή αντικείμενο.

Στην πρώτη περίπτωση η γενική ονομάζεται **γενική υποκειμενική**, ενώ στη δεύτερη **γενική αντικειμενική**. (Βλ. ΝΕΣ σελ. 39).

π.χ. Η βράβευση των πρώτων νικητών έγινε μέσα σε μια συγκινητική ατμόσφαιρα.

Οι πρώτοι νικητές (υποκείμενο) βραβεύτηκαν: **γενική υποκειμενική.**

Συγκεντρώθηκαν για την υποδοχή των πρωταθλητών.

Για να υποδεχτούν τους πρωταθλητές (αντικείμενο): **γενική αντικειμενική.**

■ Σε δοκίμια και επιστημονικά συγγράμματα, στα οποία ο λόγος είναι πιο συνθετικός, σύντομος και ακριβής, γίνεται συνήθως συχνή χρήση γενικών.

Πρόσεξε το παρακάτω κείμενο:

Από την κατασκευή του πιο απλού εργαλείου ως την ύψωση ενός αρχιτεκτονικού μνημείου, από την ιστόρηση ενός παραμυθιού ως τη συγγραφή μιας τραγωδίας, από το κράτημα του ρυθμού στα τραγούδια της δουλειάς ως τις συμφωνικές συνθέσεις, ο άνθρωπος δημιουργεί έναν κόσμο δικό του, υπερβαίνει τα φράγματα της φυσικής ζωής και της φυσικής ανάγκης και αρνείται την υποταγή του στους νόμους της φθοράς και του μηδενισμού.

M. Ανδρόνικου, Η αισιοδοξία της Τέχνης

- Με τη συσσώρευση όμως πολλών γενικών –κυρίως όταν η μια γενική αποτελεί προσδιορισμό της άλλης– ο λόγος γίνεται τόσο πυκνός που καταλήγει να γίνεται ασαφής.

Π.χ. Πρόσεξε την παρακάτω αγγελία:

ΟΛΥΜΠΙΑΚΗ ΑΕΡΟΠΟΡΙΑ Α.Ε.
ΠΡΟΣΚΛΗΣΗ ΕΚΔΗΛΩΣΗΣ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΟΣ
ΕΚΠΟΝΗΣΗΣ ΣΤΑΤΙΚΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ
ΚΑΙ ΠΡΟΣΘΗΚΗΣ ΟΡΟΦΟΥ ΚΤΙΡΙΟΥ
ΑΝΑΧΩΡΗΣΕΩΝ ΓΡΑΜΜΩΝ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ

- Συχνά μερικές από τις σχέσεις που εκφράζει η γενική προσδιοριστική ή ένα προθετικό σύνολο ή ένας επιθετικός προσδιορισμός μπορεί να τις εκφράσει και ένα ουσιαστικό στην ίδια πτώση με το ουσιαστικό που προσδιορίζεται.

π.χ. Της έδωσε ένα κομμάτι πίτας → ένα κομμάτι πίτα.

Μετά το σεισμό έστειλαν στους κατοίκους πλήθος από ρούχα και σκεπάσματα → πλήθος ρούχα και σκεπάσματα.

Κάνει κάθε μέρα δεκάλεπτη γυμναστική → δέκα λεπτά γυμναστική.

β. Σε πώση αιτιατική

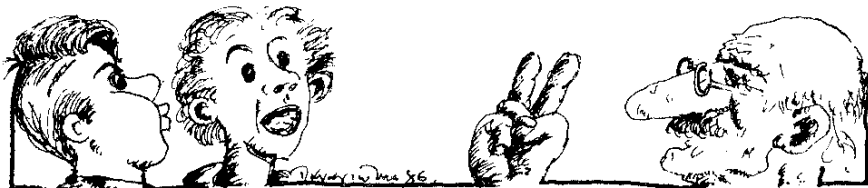
Πολύ σπάνια στο λόγο βρίσκεται ένα ουσιαστικό που να προσδιορίζεται από ένα άλλο ουσιαστικό σε πώση αιτιατική, είναι δηλαδή σπάνια η περίπτωση του παρακάτω ονοματικού συνόλου:

ΟΣ → ουσιαστικό + ουσιαστικό (σε πώση αιτιατική)
ΟΣ → Σπίτι δέκα μέτρα ύψος.

Άλλα παραδείγματα:

α. Στο κτήμα τους υπήρχε *ως προς* δεκαπέντε μέτρα *πίπτος*.

β. Ο παππούς μας μας έλεγε –και μας φαινόταν απίστευτο– ότι στα χρόνια του ήταν αναγκασμένος να κάνει *δύο φορές* δρόμο με τα πόδια από το χωριό στη γειτονική πόλη για να πάει στο σχολείο.

- Η αιτιατική ως προσδιορισμός άλλου ουσιαστικού δείχνει συνήθως μέτρο, ποσό ή αναφορά, δηλαδή απαντάει στην ερώτηση «ως προς τι;»

Γ' Ουσιαστικά παράγωγα από ουσιαστικά (εθνικά, επαγγελματικά, οικογενειακά, ανδρωνυμικά)

Μια όμορφη ψυχή

Ήταν μια φορά, πριν από σαράντα χρόνια, ένας άνθρωπος από καλό σόι που τον λέγανε Παρασκευά και ζούσε σε μια πολιτεία της Ανατολής, χτισμένη πάνω στη θάλασσα, ανάμεσα Πόλη και Σμύρνη. Αυτός ο άνθρωπος ήταν έμπορος από τους καλούς και ταξίδευε στην Πόλη και στη Σμύρνη, είχε πάει και ως το Μισίρι*, στη Βλαχιά και στο Τριέστι** κι ήξερε καλά τον κόσμο. Μα δεν έκανε για έμπορος, επειδή ήταν πολύ δίκαιος και χριστιανός αληθινός. Κι όχι μόνο δεν παραδεχότανε η ψυχή του να βγάλει μεγάλο κέρδος από τη δουλειά του, αλλά και βοηθούσε κρυφά ένα σωρό φαμίλιες που υποféρανε.

Στο μαγαζί του, που ήτανε στην κεντρική αγορά, συχνάζανε όλο άνθρωποι καλοί, θεοφοβούμενοι. Πήγαινε εκεί πέρα ο κυρ Θόδωρος, ο Μπαμπάκας, ο ρωμιοράφτης***, ο κυρ Δημητρός ο Σωτηρίου, μαραγκός, ο Νικόλας ο Χιώτης, μανάβης, ο κυρ Μιχαλάκης ο Σπανός, μεγαλέμπορας, ο κυρ Κωνσταντίνος ο Αγγελάρας, κτηματίας, ο κυρ Θόδωρος ο Ραζμπίτσος, ο λεγόμενος Λιοντάρι, και άλλοι καλοί νοικοκυραίοι.

Το μαγαζί μωσκοβολούσε από μπαχαρικά, κανέλες, μωσκοκάριδα, καφέδες και λογίων λογίων πράγματα φερμένα από το Μισίρι, από την Ινδία, από τη Ρουμανία.

Φ. Κόντογλου, Μια όμορφη ψυχή

Από τη συλλογή διηγημάτων: Το Αϊβαλί, η πατρίδα μου

- Στο κείμενο γίνεται λόγος για μερικούς τόπους, π.χ. Σμύρνη, Πόλη, Ινδία, Ρουμανία:
- Πώς λέγονται οι άντρες και οι γυναίκες που είναι από αυτές τις πόλεις ή τις χώρες;
- Τα ουσιαστικά που παράγονται από ουσιαστικά και δείχνουν τον τόπο, την πόλη, το χωριό ή το έθνος απ' όπου κατάγεται κάποιος ονομάζονται **εθνικά ή πατριδωνυμικά** (βλ. ΝΕΓ § 64).
- (1) Πώς λέγονται οι άντρες και οι γυναίκες που κατάγονται από το Σούλι, τη Μάνη, τη Θεσσαλονίκη, τη Μυτιλήνη, τη Μύκονο, τη Σαντορίνη, την Ευρώπη, τη Σουηδία, τη Φιλανδία, τη Ρωσία, την Αμερική, το Λονδίνο;

* Μισίρι: Λαϊκή ονομασία της Αιγύπτου, Βλαχιά ή Βλαχία: περιοχή της Ρουμανίας.

** Τριέστι: Τεργέστη.

***ρωμιοράφτης ή ελληνοράφτης: Ράφτης για ελληνικές εθνικές ενδυμασίες (φουστάνελες κ.ά.) σε αντίθεση με το φραγκοράφτη που έραβε ευρωπαϊκά ή «φράγκικα» ρούχα.

(Παρατήρηση: Μπορεί να υπάρχει και διπλομορφία για το ίδιο «Εθνικό», π.χ. Άγγλος-Εγγλέζος, Αγγλίδα και Εγγλέζα).

(2) Πώς λέγονται οι άντρες και οι γυναίκες που κατάγονται από την Ίο, τη Νάξο, την Κύμη;

– Μερικά οικογενειακά προέρχονται από «εθνικά». Έχεις επισήμानी στο κείμενο του Φ. Κόντογλου ένα «εθνικό» που χρησιμεύει ως οικογενειακό;

► (1) Γράψε όσα «εθνικά» ξέρεις που χρησιμοποιούνται ως οικογενειακά, π.χ. Πολίτης (Πόλη), Ψαριανός (Ψαρά). Πρόσεξε τα ονόματα των συμμαθητών σου, των φίλων σου, των συγγενών σου, των γνωστών σου. Συμβουλέψου και τον τηλεφωνικό κατάλογο.

(2) Σχημάτισε πέντε επισκεπτήρια με «εθνικά» που χρησιμοποιούνται ως οικογενειακά.

Θεόδωρος Κρητικός
Κριτικός κινηματογράφου
Βενιζέλου 48, Θεσσαλονίκη,
τηλ. 225-083

– Στη γειτονιά σου, στο χωριό σου ή στην πόλη σου υπάρχουν διάφοροι επαγγελματίες. Τις περισσότερες φορές τους αναφέρουμε όχι με τα οικογενειακά τους ονόματα αλλά με τα επαγγελματικά τους.

■ **Επαγγελματικά** ουσιαστικά είναι αυτά που παράγονται από ουσιαστικά και δείχνουν με τι ασχολείται κάποιος επαγγελματικά.

► (1) Πώς ονομάζεται ο επαγγελματίας που πουλάει ψωμί, ψιλικά, παγωτά, ψάρια, παλιά (αντικείμενα), γάλα;

(2) Πώς ονομάζεται αυτός που εργάζεται σε αποθήκη, βιβλιοθήκη ή που βγάζει το ψωμί του από τη βάρκα του ή τα γελάδια του;

■ Μερικά επαγγελματικά χρησιμεύουν ως **οικογενειακά**, π.χ. Αμπελάς, Αρτοποιός, Σχοινοποιός, Αλευράς, Ιατρού.

► Γράψε όσα οικογενειακά ξέρεις που δηλώνουν επάγγελμα. (Πρόσεξε πρώτα στον κύκλο του σχολείου σου και στη συνέχεια στους συγγενείς σου, στους γνωστούς σου). Συμβουλέψου και τον τηλεφωνικό κατάλογο, ιδιαίτερα το «Χρυσό Οδηγό». Μπορεί να βρεις π.χ.

Δημήτρης Ψωμάς
Ιατρός

Αναστάσιος Ιατρού
Ιατρός

Θεοφάνης Ιατρού
Αρτοποιός

– Στη λαϊκότερη γλώσσα και στα δημοτικά τραγούδια συνηθίζονται για γυναίκες κύρια ονόματα που προέρχονται απ' το βαπτιστικό ή

το οικογενειακό όνομα του άντρα της. π.χ.

ρίξε τ' άρματα, δεν είν' εδώ το Σούλι.

Δημοτικό τραγούδι, Της Δέσπως

Δημητριάδαινα : η γυναίκα του Δημητριάδη

Τα ουσιαστικά αυτά ονομάζονται **ανδρωνυμικά**.

► (1) Δώσε την ετυμολογία της λέξης ανδρωνυμικά. Γράψε μερικά ανδρωνυμικά που συμβαίνει να γνωρίζεις.

(2) Πώς σχηματίζεται γραμματικά το επώνυμο της ανύπαντρης κόρης ή της παντρεμένης γυναίκας από το επώνυμο του πατέρα ή του συζύγου. Συμπλήρωσε τις παρακάτω φράσεις:

α. *Ιδιοκτήτης αυτού του σπιτιού είναι ο κ. Βαφειάδης. Εδώ μένει και η κόρη του, η δεσποινίδα*

β. *Το αυτοκίνητο ανήκει στον κ. Ελευθερόπουλο. Το οδηγεί όμως συχνά η κυρία*

γ. *Το τηλέφωνο δεν είναι στο όνομα του κ. Μελά, αλλά στο όνομα της γυναίκας του, της κυρίας*

■ Μια άλλη κατηγορία οικογενειακών ονομάτων προέρχεται από βαπτιστικά. (Είτε από την ονομαστική τους είτε από τη γενική είτε με τις παραγωγικές καταλήξεις *-όπουλος* και *-ιάδης*), π.χ. *Σταμάτης, Θεοδοσίου, Χριστόπουλος, Φωτιάδης*.

(3) Γράψε όσα οικογενειακά γνωρίζεις που προέρχονται από ονόματα βαπτιστικά.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ

► α. Συμπλήρωσε τα κενά των παρακάτω λέξεων (Βλ. και τον ορθογραφικό οδηγό της ΝΕΓ, Καταλήξεις ουσιαστικών σελ. 219, 220, 221).

Στη «Βαβυλωνία» του Δημ. Βυζάντιου τη συντροφιά των χαροκόπων αποτελούν τα εξής πρόσωπα: ο Ανατολ_της, ο Μορα_της, ο Χιλ_της, ο Κρη_κός, ο Κύπρ_ος και ο Λογιότατος. Σ' αυτούς προστίθεται ο ταβερνιάρης –κι αυτός από τη Χίο– ο Επταν_σιος Αστυνόμος, ο Γραμματικός της Αστυνομίας, δυο γυναίκες, η Κανέλα και η Γαρούφω, κι ο γιατρός.

β. Κοίταξε το χάρτη της Ελλάδας και γράψε μερικά εθνικά σε *-ίτης* και *-ώτης*.

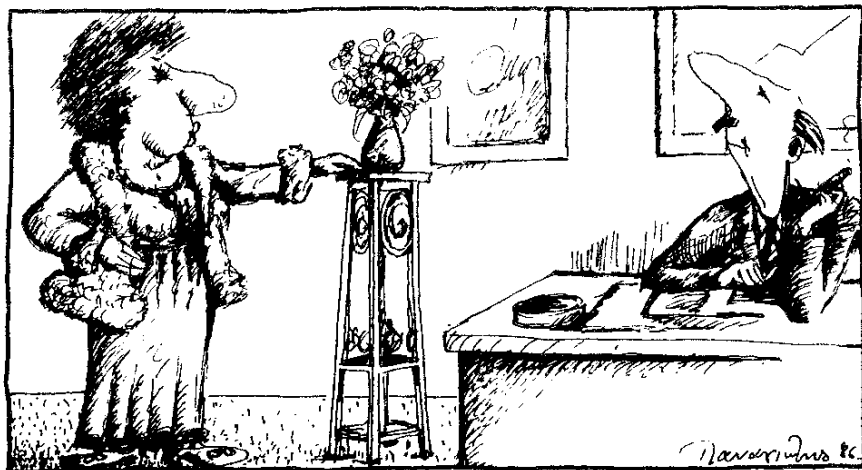
γ. Γράψε επίσης μερικά εθνικά γυναικών που τελειώνουν σε *-ισσα*.

Προτακτικά

- (1) Πρόσεξε το κείμενο του Φ. Κόντογλου «Μια όμορφη ψυχή». Παρατηρείς ότι μπροστά από τις λέξεις *Δημητρός*, *Θανάσης* μπαίνουν οι άκλιτες λέξεις *κυρ*, *παπα*, που δεν παίρνουν τόνο και διαβάζονται μαζί με τη λέξη που ακολουθεί. Οι λέξεις αυτές ονομάζονται **προτακτικά**. Ποιο χαρακτηριστικό δίνουν στις λέξεις με τις οποίες συνδέονται;
- (2) Πρόσεξε τη διαφορά ανάμεσα στο κείμενο του Φ. Κόντογλου –στο τμήμα που γίνεται χρήση των προτακτικών– και στο κείμενο του Γ. Θεοτοκά, από το μυθιστόρημα «Αργώ».

Η κ. Αντιγόνη Δελατόλλα ήταν μια γυναίκα ψηλή, παχιά, επιβλητική με ενεργητική εμφάνιση. Ο κ. Φραγκίσκος Δελατόλλας διεκδικούσε τον τίτλο του επιχειρηματία, ήταν μέλος σε διάφορα διοικητικά συμβούλια και μιλούσε συνεχώς στην Αθηναϊκή Λέσχη, με ύφος πολυάσχολο και πολυσπούδαστο.

Γ. Θεοτοκά, Αργώ

- (3) Ποια άλλα προτακτικά γνωρίζεις; (Για τον τονισμό των προτακτικών και τη χρήση του ενωτικού βλ. ΝΕΓ § 156).

- Σχημάτισε φράσεις χρησιμοποιώντας κύρια ονόματα με τα προτακτικά *μαρμα-*, *κυρά-*, *θεια-*, *μαστρο-*, *καπετάν-*. Προσπάθησε να αντικαταστήσεις –όπου είναι δυνατόν– τα προτακτικά με τις λέξεις *κύριος*, *κυρία*, *δεσποινίδα*. Πρόσεξε πώς αλλάζει το επίπεδο του λόγου. π.χ.
- Φάνηκε από τη γωνιά ο *κυρ Δημητρός*, ο *φύλακας* του *πάρκου* της *γειτονιάς* μας.
 - Φάνηκε από τη γωνιά ο *κύριος Δημήτριος Φωτιάδης*, *φύλακας* του *πάρκου* της *γειτονιάς* μας.

Δ' ΕΚΦΡΑΣΗ – ΕΚΘΕΣΗ

1. Λεξιλόγιο. Παιχνίδια – δώρα

Ουσιαστικά ή ΟΣ	Ρήματα ή ΡΣ	Επίθετα
δώρο, παιχνίδι, γιορτή, γενέθλια, Πρωτοχρονιά, Χριστούγεννα, παιχνίδι, επιτραπέζια παιχνίδια (ντάμα, ντόμινο, σκάκι κ.ά.), ηλεκτρικά παιχνίδια, ηλεκτρονικά παιχνίδια, μηχανικά (κουρδιστά κ.ά.) παιχνίδια, ατομικά παιχνίδια, ομαδικά παιχνίδια, υπαίθρια παιχνίδια (κρυφτό, κυνηγητό κ.ά.), κούκλα φασουλής, αρκουδάκι, στρατιωτάκια, τόπι, μπάλα, φυσαρμόνικα, ποδήλατο, φιγούρες του θεάτρου σκιών (Καραγκιόζης, Μπαρμπαγιώργος κ.ά.), Άγιος Βασίλης, κουκλοθέατρο, νευρόσπαστα, πατίνια, τέρψη, ψυχαγωγία, διασκέδαση, λειτουργία, έκπληξη, περιέργεια	δωρίζω, χαρίζω, προσφέρω δώρα, δέχομαι δώρα, παίζω, ψυχαγωγώ, -ούμαι, διασκεδάζω, χαίρομαι, τέρπω, -ομαι, περιεργάζομαι, θέτω σε λειτουργία, ασχολούμαι, χειρίζομαι ένα παιχνίδι	γιορταστικός, γιορτινός, χριστουγεννιάτικος, πρωτοχρονιάτικος, κουρδιστός, ηλεκτρικός, ηλεκτρονικός, ευχάριστος, τερπνός, διασκεδαστικός, ευπρόσδεκτος, ψυχαγωγικός, απλός, πολύπλοκος, περίπλοκος, εύχρηστος, καλαίσθητος

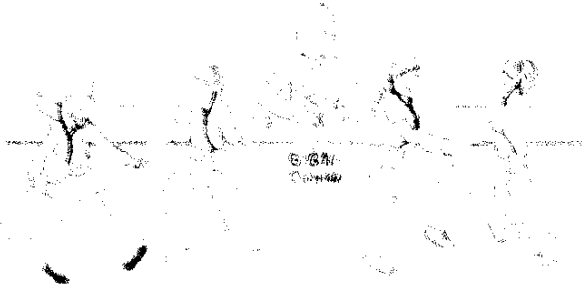
- (1) Σχημάτισε 10 φράσεις χρησιμοποιώντας λέξεις και από τον παραπάνω πίνακα.

- (2) Συμπλήρωσε τα κενά με λέξεις του πίνακα.

1. Δώρα *δεχόμαστε* *συνήθως* στα *μας*, στην *μας*, την *και* τα
2. Κάθε δώρο είναι *προπάντων* όταν ανταποκρίνεται στα γούστα μας.
3. Μπορούμε να πούμε ότι το παιχνίδι *εκπληρώνει* το σκοπό του, όταν *μας* *και* *μας*

4. Προτιμώ τα και τα
 παιχνίδια, αλλά μου αρέσουν πολύ και τα
5. Με διασκεδάζει να με προσοχή τα παιχνίδια που μου , για να δω πώς είναι και πώς μπορώ να τα θέσω
6. Ο Καραγκιόζης και ο Χατζηαβάτης είναι δύο

ΗΣΥΧΙΑ

Τι παρατηρείς;

Απο το Header's Digest

- (3) Μπαίνεις σ' ένα κατάσταση παιχνιδιών και διαλέγεις, ας πούμε, τρία παιχνίδια που σου αρέσουν. Περιγράψε με λίγα λόγια πώς είναι το καθένα και πώς λειτουργεί.
- (4) Να περιγράψεις με λίγα λόγια 3-4 φιγούρες του θεάτρου σκιών (Καραγκιόζη).
- (5) Χρησιμοποιώντας τις λέξεις που δίνονται πιο κάτω καθώς και άλλες που είναι αναγκαίες, σχημάτισε φράσεις:
1. παιχνίδι, ψυχαγωγία, παιδί.
 2. νευρόσπαστο, διασκεδάζω, κουνκλοθέατρο.
 3. μηχανικά παιχνίδια, περιεργάζομαι, περίπλοκα.
 4. τόπι, μπάλα, ποδήλατο, πατίνια, ύπαιθρο.
 5. περιέργεια, καταστρέφω, στενοχωριέμαι, παιχνίδι.
 6. δωρίζω, χαίρομαι, επιτραπέζια παιχνίδια.
 7. έκπληξη, γενέθλια, ηλεκτρονικό.

Τι κάνει ο Άγιος Βασίλης;

Από το Reader's Digest

Γ. Μιτίδης

Τι φαίνεται να σκέπτεται ο Αϊ-Βασίλης;

2. Κείμενα

(1) Σ' ένα κατάσταση παιχνιδιών

Του έδειξε ένα πρασινοκίτρινο τανκ.

«Είναι περισσότερο αληθινό, από τ' αληθινά», του είπε. «Το πυροβόλο του γυρίζει δεξιά, αριστερά, πάνω, κάτω... Και...»

«Όχι, όχι!» τη διέκοψε. «Τα παιδιά μου... Δε θέλω να μάθουν από τώρα τα παιδιά μου... Δε θέλω να κάνουν πόλεμο τα παιδιά μου...»

Τον κοίταξε και δεν είπε τίποτα. Στα μάτια της όμως πέρασε ένας ίσκιος και το καστανό ανοιχτό χρώμα τους για μερικά δευτερόλεπτα έγινε καστανό σκούρο.

«Αυτό εδώ... Πώς σας φαίνεται;» τον ρώτησε δείχνοντας ένα αεροπλάνο. Και πρόσθεσε: «Επιβατικό είναι!»

Το κούρντισε και το αεροπλάνο τροχοδρόμησε πρώτα στο μωσαϊκό και ύστερα πέταξε και άρχισε να κάνει γύρους...

«Εν τάξει! Κατακυρώνεται και το αεροπλάνο», είπε και το έπιασε εν πτήση.

Η κοπέλα το έβαλε πλάι στην αντλία...

«Σας εκούρασα», της είπε.

«Με κουράσατε; Τι λέτε! Ίσα ίσα που μοιράζομαι κι εγώ τη χαρά σας. Ναι, όσο σκέπτομαι που σας περιμένουν στο σπίτι και

τα πέντε... Παραμονή Πρωτοχρονιάς!... Πέντε παιδιά, πέντε ολόκληρα παιδιά! Τα μάτια ολάνοιχτα, οι καρδιές ολάνοιχτες...»

«Πάμε στο τρίτο...»

«Αγόρι!»

«Ά, όχι! Τώρα πέσατε έξω. Τώρα είναι το κορίτσι μας. Το μονάκριβο. Η Άρτεμη!»

«Ετών;»

«Επτά.»

«Επτά!... Πρωτοπήγε σχολείο εφέτος...»

«Ναι.»

«Αυτή εδώ η κούκλα... Τι σας λέει εκ πρώτης όψεως; Βέβαια, στη ζωή είναι κούκλες και κούκλες, όπως είναι άνθρωποι και άνθρωποι... Κοιτάξτε όμως τι κούκλα διάλεξα εγώ για τη μικρή μας Άρτεμη που πάει εφέτος στην Πρώτη Μεγάλη...»

Η κούκλα άρχισε να περπατάει, ν' ανοιγοκλείνει τα μάτια, να κάνει υπόκλιση, να περπατάει και πάλι, να κάνει δεύτερη υπόκλιση...

«Κρατώ αυτήν την κούκλα για την Άρτεμη!» είπε δυνατά.

«Πολύ χαίρομαι που σας άρεσε.»

«Και τώρα οι δίδυμοι...»

«Δίδυμοι;»

«Μάλιστα. Πέντε ετών έκαστος!»

«Και τους λέμε;»

«Σταύρος και Λεωνίδας.»

«Σταύρος και Λεωνίδας...» είπε η κοπέλα ψάχνοντας στην εταζέρα αριστερά...

Πήρε η κοπέλα ένα χιμπαντζίκι και τον έβαλε στον ώμο του κι ο χιμπαντζίκος σκαρφάλωσε στο αυτί του και από κει άρχισε τις τούμπες...

Γέλασε. Γέλασε και η κοπέλα. Γέλασαν και οι άλλοι.

«Εντάξει κι ο χιμπαντζίκος! Τον κρατώ για το Σταύρο.»

«Και τώρα ο Λεωνίδας. Λοιπόν, για το Λεωνίδα αυτή εδώ η σβούρα. Συνηθισμένο δώρο θα πείτε. Πάρα πολύ συνηθισμένο... Και όμως! Η σβούρα που βλέπετε δεν είναι μια οποιαδήποτε σβούρα, μια χρυσή μετριότης. Η σβούρα που βλέπετε είναι το αεικίνητο! Μ' ένα κούρντισμα τρέχει... τρέχει σα σβούρα... ένα ολόκληρο τέταρτο!»

Η κοπέλα άρχισε να κουντίζει τη σβούρα.

«Δε χρειάζεται», τη διέκοψε. «Μου αρέσει και την παίρνω. Άλλωστε, έχετε κιάλας κερδίσει την εμπιστοσύνη μου.»

Παιδιά που παίζουν τον πόλεμο

Λιθογραφία του Ζ. Μπρόντμαν.

(2) Όχι στα πολεμικά παιχνίδια

– Αποφασίσαμε να μην αγοράσουμε πολεμικά παιχνίδια, είπε κοφτά το Λεωφορείο.

Ο κύριος Γουργούρης τινάχτηκε:

– Τι; τι; Για ξαναπές το αυτό!

– Αποφασίσαμε να μην ξαναγοράσουμε πολεμικά παιχνίδια, ξανάπε το Λεωφορείο.

Ακόμα κι ο σκούφος και τα γυαλάκια του κύριου Γουργούρη έδειξαν την κατάπληξή τους. Άρπαξε το Λεωφορείο στην αγκαλιά του και το σήκωσε ψηλά σαν αυτοκινητάκι. Του 'σκασε δυο φιλιά κι αμέσως τ' άφησε δίπλα του κι άρχισε να τρέχει κατά το μύλο του Μπάρδα μονολογώντας:

– Βρε πώς δεν το σκέφτηκα τόσο καιρό; Πώς δεν το σκέφτηκα; Να σχέδιο μια φορά! Ποπό! τι έχει να γίνει! Ποποπό!...

Φτάνοντας στο μύλο του Μπάρδα, ούτε ανάσα δε στάθηκε να πάρει. Άρχισε να τους χαιρετάει όλους δια χειραψίας και να τους αγκαλιάζει, ενώ αυτοί δεν ήξεραν τι ακριβώς συμβαίνει. Ύστερα στα καλά καθούμενα ξεκαρδίστηκε στα γέλια, κι αμέσως όλος ο τόπος πλημμύρισε στα γέλια.

– Ποποπό! Τι μεγαλοφυίες είσατε σεις, παιδιά μου! Όστε απαγορεύονται τα πολεμικά παιχνίδια, ε;

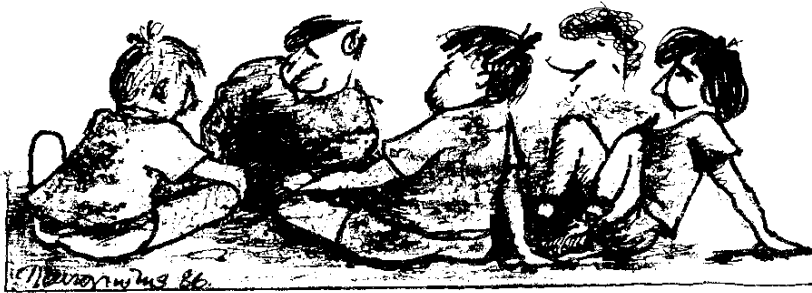
– Ναι, ναι, ναι! φώναξαν όλοι.

Α. Σαμαράκη, Αρνούμαι
Απόσπασμα – διασκευή

– Χοχό! Θα τινάξουμε στον αέρα το εμπόριο του θανάτου! Ζήτω! Κι έρχονται κι οι γιορτές! Είναι αδύνατο να φανταστείτε, παιδιά μου, τι έχουν ετοιμάσει αυτοί οι κύριοι για τις γιορτές! Ατομικά υποβρύχια, ατομικές μπόμπες, πυραύλους, τανκς, πολυβόλα, οπλοπολυβόλα, τηλεβόλα, υπερτηλεβόλα, αεροπλάνα, θωρηχτά, ασφυξιογόνα, όλμους, μπιστόλια, κι όλ' αυτά σε απίθανες ποσότητες. Τον άκουσα τον κύριο να τηλεφωνάει. Αν δεν αγοράσει κανείς, μα κανείς, τότε καταστράφηκαν μια για πάντα. Αμ' έπος αμ' έργον. Είστε όλοι σύμφωνοι;

– Σύμφωνοι, σύμφωνοι, φώναξαν μ' ενθουσιασμό.
 – Δεν είπαμε να μην αγοράσουμε και τίποτα! έκανε ο Φούφης.
 – Ασφαλώς όχι. Γιατί δηλαδή; Δε μας κάνουν τα τρένα, (...), οι μπάλες, τα βαπόρια, τα ποδήλατα, οι φυσαρμόνικες;

Παντ. Καλιότσου, Τα ξύλινα σπαθιά
 Απόσπασμα – διασκευή

(3) Και κει στη μέση, η πλατεία του Παιχνιδότοπου. Ψυχή μου!

Στην κιτρινωπή πλατεία θα 'χε ίσαμε δύο εκατομμύρια παιδιά, μικρά και μεγάλα, που παίζαν όλα τα παιχνίδια. Τσέρκι, μπουνιές, τσουκαλάκια, μακριά γαϊδούρα, ξιφομαχία, μπερλίνα, ξυλίκι, τούμπες, κυνηγητό, τυφλόμυγα, κρυφτό, περνά περνά η μέλισσα, αγάλματα, γκαζές, πεντόβολα, αλογάκια, χαρτάκια, γιατρούς, κύβους, με δυο λόγια όλα τα παιχνίδια. Ο Πετράκης πήγε με κάτι παιδιά που κάνανε το τρένο κι άρχισε να τρέχει και να ξεφυσάει και το κόκκινο καπέλο του έμοιαζε στ' αλήθεια με καπάκι ατμομηχανής.

Τρέχαν, τρέχαν κι όλο τρέχαν, και κάποια στιγμή το τρένο δεν υπήρχε πια, γιατί ένα ένα όλα τα βαγόνια (δηλαδή τα παιδιά) είχαν σκορπίσει.

Έπιασε να νυχτώνει και γυρίζαν σπίτι.

Τζ. Γκαντίνι, Το όνειρο του Γιαννάκη
 Μετ. Τζένης Μαστοράκη

5 εικόνες με παιδιά που παίζουν.

[Από «Τ' όνειρο του Πετράκη» του Τζιοβάνι Γκατίνι. Εικόνες του Π. Μπρίγκελ].
 Εκδόσεις Οδυσσέας

► Να περιγράψεις με λίγα λόγια τα παιχνίδια που παίζουν τα παιδιά στις παραπάνω εικόνες.

(4) Το ιδανικό παιχνίδι

Ποια χαρίσματα επιδιώκουν οι γονείς να έχει ένα παιχνίδι; Οι απαντήσεις από μια έρευνα που έγινε στη Γαλλία είναι οι παρακάτω:

– Να είναι διδακτικό ώστε ν' αποκτήσει το παιδί νέες γνώσεις	61%
– Να αναπτύσσει τη φυσική επιδεξιότητα του παιδιού	51%
– Προσαρμοσμένο στην ηλικία του παιδιού	45%
– Να ευνοεί τη φαντασία του παιδιού	38%
– Να επιτρέπει στο παιδί να αναπλάθει πιστά το γύρω κόσμο του	10%
– Να του επιτρέπει να αναπλάσει ένα δικό του κόσμο	17%
– Να ταιριάζει τόσο στα κορίτσια όσο και στ' αγόρια	17%
– Να είναι γερό για να διαρκέσει πολύν καιρό	17%
– Να είναι προσαρμοσμένο στο φύλο του παιδιού	10%
– Ένα όμορφο παιχνίδι που χαιρέσαι να το βλέπεις	6%
– Δεν ξέρουν	4%

Έτσι λοιπόν βλέπουμε ότι το πρώτο κριτήριο επιλογής είναι η διδακτική άποψη και το τελευταίο οι αισθητικές αρετές. Όσο αναλογίζεται κανείς τις διάφορες φρικαλεότητες απ' τις οποίες είναι γεμάτη η αγορά του παιδικού παιχνιδιού, αυτή η απουσία κριτικής σκέψης είναι τουλάχιστον ανησυχητική... Μπορεί να μας παραξενέψει επίσης που οι γονείς δεν πολυνοιάζονται για τη στερεότητα του αντικειμένου που αγοράζουν: έτσι το παιχνίδι που χαρίζεται και σχεδόν αμέσως διαλύεται είναι απ' τα συνηθέστερα. Πάντως, αυτό που οι γονείς περιμένουν κυρίως απ' το παιχνίδι, δε διαφέρει και πολύ απ' αυτό που περιμένουν κι απ' το σχολείο: ν' απασχολεί το παιδί και ταυτόχρονα να του χαρίζει γνώσεις.

Από τον ημερήσιο τύπο

Ευτυχισμένο στο δικό του κόσμο

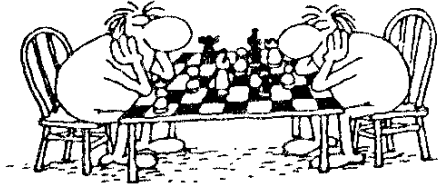
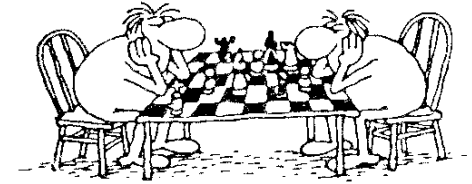
Σκίτσο από το Reader's Digest

- Να περιγράψεις: τα παιχνίδια, τη θέση τους, τα χρώματα και άλλες λεπτομέρειες.
Γιατί το κοριτσάκι είναι ευτυχισμένο;

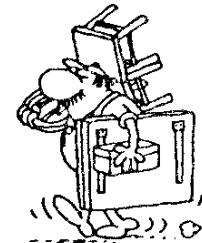
3. Θέματα για συζήτηση και για έκθεση

- (1) Τι λαμβάνουμε υπόψη μας, όταν διαλέγουμε δώρα για κάποιον; Τι παρατηρήσεις σχετικά στο κείμενο (1);
- (2) Τι θέλουμε να εκφράσουμε με τα δώρα σε όσους τα προσφέρουμε;
- (3) Στα κείμενα (1) και (2) εκφράζεται απέχθεια για τα πολεμικά παιχνίδια. Ποια είναι η δική σου γνώμη και διάθεση γι' αυτά;

- (4) Σου αρέσει περισσότερο να παίρνεις μέρος σε ομαδικά παιχνίδια ή προτιμάς να παίζεις μόνος (μόνη) σου; Γιατί;
- (5) Ένα ομαδικό παιχνίδι που με συναρπάζει.
- (6) Έσπασα το αγαπημένο μου παιχνίδι.
- (7) Σ' ένα κατάστημα παιχνιδιών.

Δ

Χωρίς λόγια.